

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Correspondence to: dr. Natascha Notten

E-mail: nataschanotten@gelijkschap.nl

Category: INNOVATION IN SOCIAL PRACTICE AND
EDUCATION

NATASCHA NOTTEN

GIDSEN-DAT ZIJN WE ALLEMAAL

KANSEN(ON)GELIJKHEID

Kansengelijkheid, dat is wat we als samenleving graag willen. We willen dat het niet uitmaakt waar je geboren bent voor de kansen die je krijgt in je leven en dat ongeacht herkomst iedereen evenveel kans heeft op het volgen van een passende opleiding en op wonen in een gezonde leefomgeving. We willen dat iedereen in goede gezondheid ouder kan worden en de kans heeft om zich uit te drukken door muziek of poëzie en nog veel meer. Maar dit is niet het geval en dat is al heel lang zo. Praktisch opgeleiden leven ongeveer vijftien jaar korter dan mensen die een theoretische opleiding hebben gevolgd. Kinderen uit gezinnen waarvan de ouders een lager inkomen hebben, krijgen vaker een lager schooladvies aan het eind van groep acht dan hun klasgenootjes met dezelfde cito score uit een welvarend gezin. Er is een kansenkloof die vaak van generatie op generatie wordt overgedragen. Toch lukt het kinderen, jongeren of hele gezinnen soms wél om kansen te pakken in een omgeving waarin die niet voor het oprapen liggen. Heel vaak, of eigenlijk bijna altijd, hebben gidsen hier een cruciale rol in gespeeld (Notten, 2021). En het goede nieuws is: gidsen zijn we in potentie allemaal.

GIDSEN

We hebben allemaal een gids in ons leven gehad, meestal zelfs meerdere. Voor mij was de eerste duidelijke gids in mijn leven een leerkracht op de middelbare school. Hij vroeg mij om in zijn bedrijf te komen werken en zag in mij talenten die ik zelf niet had bedacht. Hij sprak met mij alsof ik zijn gelijke was en ik werd gezien en gehoord op een manier die ik nog niet kende. De sociale en fysieke omgeving waarin ik hierdoor terecht kwam, was ook nieuw voor mij. In de afgelopen jaren

GIDSEN-DAT ZIJN WE ALLEMAAL

heb ik veel met jongeren en volwassenen gesproken over de gidsen in hun leven. Vaak worden dan docenten genoemd; van de basisschoolleerkracht tot de scriptiebegeleider. Gidsen kunnen ook de voetbalcoach, ouders van een schoolvriendin, een werkgever of opbouwwerkers zijn. Een gids is iemand die de ander écht ziet en hoort, zonder verwachtingen en vanuit een gelijkwaardige positie. Een gids reikt – bewust en nog vaker onbewust – perspectieven en kansen aan en maakt het de ander mogelijk om stappen te zetten.

Er was een opbouwwerker die mij een vrijwilligersklus aanreikte. Hier wilde ik eerst niks van weten, maar later voelde dit bijzonder. Iemand die in mij geloofde. (citaat uit Notten, 2021).

Gidsen spelen een cruciale rol bij het zien, krijgen en pakken van kansen, omdat zij bruggen slaan tussen verschillende sociale en fysieke omgevingen én omdat zij dit doen met oprechte aandacht voor de ander.

BRUGGEN BOUWEN TUSSEN VERSCHILLENDE OMGEVINGEN

Hoe werkt bruggen bouwen en waarom is het belangrijk? We groeien allemaal op in een aantal sterk met elkaar verbonden omgevingen; van het gezin en de wijk waarin je opgroeit tot de regio waar je vandaan komt. Die omgevingen bieden niet voor iedereen dezelfde kansen. Als ouders bijvoorbeeld meer dan gemiddeld verdienen en HBO of wetenschappelijk geschoold zijn, is de kans groter dat een kind opgroeit met gezonde voeding en in een kwalitatief goed huis in een wijk met voldoende groen en speelmogelijkheden. Ook is de kans groot dat de ouders een handig sociaal netwerk hebben dat helpt bij het vinden van een stageplek. Andersom geldt dit natuurlijk ook. Groei je op in een minder kansrijke thuisomgeving – dus in een gezin met minder geld, kennis en sociale hulpbronnen – dan zijn ook de andere omgevingen waarin je beweegt vaak minder rijk of divers aan hulpbronnen. De buurt waarin je woont heeft bijvoorbeeld minder aanbod aan onderwijs en de sociale netwerken zijn minder helpend (Bronfenbrenner, 1979; Meyer, 2021).

Meestal is er weinig contact tussen kansrijke en minder kansrijke omgevingen en leeft iedereen in zijn eigen sociale en fysieke bubbel. Zo kan het dat een kansenkloof over en door generaties blijft bestaan. Een kloof tussen de 'haves' en de 'havenots', tussen de 'hoopvollen' en 'hooplozen' (Lareau, 2015; 'S Jongers, 2022). Maar soms neemt een kind, jongere of een ouder echter een ander pad dan je zou verwachten op basis van deze hardnekkige mechanismen, vaak omdat er gidsen waren die bruggen hebben gebouwd tussen verschillende omgevingen.

Het ligt er natuurlijk ook aan uit welk milieu je komt. Als je ouders wat lager opgeleid zijn, dan komen we weer over hoog- en laagopgeleid, maar ik denk dat die ook minder inzicht hebben in wat de mogelijkheden eigenlijk zijn. Wat kun je eigenlijk met je diploma, waar kun je allemaal terecht. (citaat uit Notten, 2021)

Gidsen staan vaak aan de ene kant van een kloof en delen hun hulpbronnen met degene aan de andere kant van de kloof. De gids bouwt een brug door toegang tot kennis, ervaring en sociale netwerken te delen die de ander niet kent vanuit zijn omgeving.

VANUIT EEN GELIJKWAARDIGE POSITIE EN MET OPRECHTE AANDACHT

Nog veel belangrijker dan wat gidsen delen, is hoe zij dat doen. Het is natuurlijk niet zo dat mensen altijd gebruik maken van wat wordt aangereikt. Hulp wordt niet altijd omarmd en het advies van bijvoorbeeld een docent slaat niet altijd aan. Als de brug wel tot stand komt, is er meestal een gids in het spel geweest die niet alleen andere perspectieven aanreikt – dus een bruggenbouwer is - maar die ook maakt dat de ander zich gezien en gehoord voelt. Die vanuit een gelijkwaardige positie en met oprechte aandacht naar de ander luistert. Een jongere zei over zijn gids:

Dat je het gevoel hebt dat je er echt toe doet, en dat je ideeën ertoe doen. (...) Ik durf misschien ook andere keuzes te maken. (Gelijkschap, 2020)

Het ervaren van oprechte aandacht van de ander draagt bij aan 'self-efficacy'; het gevoel dat je het kan, het vertrouwen in eigen kunnen (Bandura, 1977). En pas als dit aanwezig is durft iemand stappen te zetten.

Kortom, gidsen zien en horen de ander en helpen bewust en onbewust bij het dichten van een kansenkloof. Ze bouwen bruggen en reiken nieuwe perspectieven aan en dat doen ze met oprechte aandacht en vanuit een gelijkwaardige houding, waardoor het bijdraagt aan het geloof in eigen kunnen van de ander.

Meer persoonlijk contact en werkelijke aandacht. Dat maakt het grote verschil. (citaat uit Notten, Van Mourik, De Vries, Noordewier & De Haan, 2023)

GIDSEN EN SOCIAAL WERK

Gidsen zijn er in allerlei soorten en maten. Er zijn formele gidsen, zoals in maatjesprojecten, maar vaker zijn gidsen informeel of is hun rol als gids een onbedoeld en onbewust bijeffect. Iedereen kan een gids zijn. Het gaat niet zozeer om de functie die je uitoefent, maar veel meer om wat je doet en de manier waarop je dat doet. Bovendien is het geen eenrichtingsverkeer; het zijn van een gids maakt het leven ook voor de gids op individueel en maatschappelijk niveau rijker (Notten *et al.*, 2023).

Wat betekent de rol van gidsen nu voor sociaal werkers, zowel in de praktijk als in het onderwijs? Sociaal werkers hebben vaak te maken met kinderen, jongeren en volwassenen in minder kansrijke situaties en omgevingen. Daarnaast staat de sociaal werker meestal zowel letterlijk als figuurlijk tussen verschillende sociale en fysieke omgevingen. Dit maakt dat sociaal werkers belangrijke gidsen (kunnen) zijn en andere – meer informele gidsen – kunnen ondersteunen. Dit veronderstelt wel dat sociaal werkers zich bewust zijn van hun potentiële rol als gids of ondersteuner van andere gidsen, en dit is niet altijd het geval. Op basis van de diverse onderzoeken en gesprekken die de afgelopen jaren plaatsvonden, zijn dit inzichten, tips en aanbevelingen die sociaal werkers hierbij kunnen helpen in zowel praktijk als onderwijs:

- Het aanreiken van perspectieven aan een ander:
Soms zijn bepaalde ervaringen of handelingsperspectieven voor jou als persoon en sociaal werker alledaagse praktijk en zo 'gewoon' dat je er niet meer over nadenkt. Voor een ander kan die ervaring of dat perspectief echter nieuw zijn.
- De kansenkloof erkennen en herkennen:
Het is belangrijk om oog te hebben voor de verschillende kansen die mensen krijgen in hun leven, dat wil zeggen dat je je bewust bent van de verschillen tussen de omgeving waarin jij bent opgegroeid en leeft en de omgeving waaruit die ander komt.
- Bruggen slaan vanuit een gelijkwaardige houding:
Wellicht ben je als professional en cliënt of klant niet gelijk in kennis en is er zelfs een bepaalde afhankelijkheidsrelatie, maar als mens ben je gelijkwaardig aan elkaar en helpt het zowel jou als de ander om dit te ervaren.
- Neem de tijd voor de ander en toon oprechte interesse:
Oprechte aandacht voor de ander is essentieel en dat vergt simpelweg tijd. Dit betekent misschien dat je je tijd als professional anders in moet delen. Het kan ook betekenen dat je buiten de organisatorische lijntjes moet kleuren zolang het systeem waarin je werkt niet voldoende tijd biedt.

Uit de vele gesprekken en interviews die ik heb gevoerd, blijkt dat oprechte aandacht voor de ander cruciaal is voor meer gelijke kansen. Vaak hebben professionals die tijd niet in hun functie en kiezen ze er voor om ook als vrijwilliger aan de slag te gaan. In die rol kunnen ze dan toch aandacht geven en de menselijke maat aanbrengen in hun werk (zie ook Notten *et al.*, 2023). Dat is mooi, maar tegelijkertijd natuurlijk heel pijnlijk. Ik gun sociaal werkers dat ze een meer politiserende positie innemen en aangeven dat een gidsende rol en verbinding maken de kracht van hun werk is. Ik hoop dat deze invulling ook in formele functieomschrijvingen wordt vastgelegd en zo een structurele plek krijgt in het dagelijks werk van iedere sociaal werker. Verder mogen of moeten we bestuurders en beleidsmedewerkers aanspreken op de actieve rol die van hen nodig is om dit voor elkaar te krijgen. Bijvoorbeeld door hen te herinneren aan de gids in hun eigen leven.

Dan nog een laatste tip voor opleiders van sociaal werkers. Docenten worden heel vaak genoemd als de gids in iemands leven. Het gaat dan niet om de feitelijke kennisoverdracht van die docent op de leerling, maar om andere zaken. Een gesprekje, blik of opmerking tussendoor, waardoor de leerling of student zich gezien voelt. Dit kan het verschil maken en het geloof in het eigen kunnen van de toekomstige sociaal werker een boost geven. Als docent is het daarom extra belangrijk je bewust te zijn van vooroordelen of de eigen bril waardoor je kijkt en wat je hierdoor als docent communiceert. In lichaamshouding of taal laat je mogelijk niet altijd positieve verwachtingen zien en mis je daarmee (onbewust) de kans om een gids te zijn.

TOT SLOT

De kansenkloof beweegt mee met de tijd en kent naast een aloude kern ook nieuwe uitingsvormen, zoals de toeslagenaffaire of de huidige wooncrisis voor jongeren. Het blijft een thema dat aandacht nodig heeft. Het is belangrijk om toekomstige generaties meer gelijke kansen te bieden en daar kan iedereen aan bijdragen, want gidsen zijn we in potentie allemaal. Voor wie ga jij morgen het verschil maken als gids?

REFERENTIES

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bronfenbrenner, U. (1979). *De ecology of human development*. Harvard University Press.
- Gelijkschap. (2020). Kwalitatief onderzoek Jimmy's Berkelland. Geraadpleegd op 10 mei van. <https://www.gelijkschap.nl>

GIDSEN-DAT ZIJN WE ALLEMAAL

- Lareau, A. (2015). Cultural knowledge and social inequality. *American Sociological Review*, 80(1), 1–27. <https://doi.org/10.1177/0003122414565814>
- Meyer, R. (2021). *De onmisbaren. Een ode aan mijn sociale klasse*. Prometheus.
- Notten, N. (2021). *Een gids naar gelijke kansen*. Hogeschool Windesheim.
- Notten, N., Van Mourik K., De Vries, S., Noordewier, Y., & De Haan, J. (2023). *Gidsen als bruggenbouwers en hulpbronnen. Kansen en de kracht van het informele*. Movisie.
- 'S Jongers, T. (2022, 25 maart). *Participatielezing: 'Van kloof naar brug: het belang van ervaringskennis voor het verkleinen van verschillen'*. Movisie. Geraadpleegd op 10 mei 2023, van <https://www.movisie.nl/artikel/participatielezing-2022-tim-s-jongers-jullie-zouden-met-tien-jaar-geleden-nog-geen-vijftig>